

INGLIZ TILINI O'RGANISHDA FONETIKANING ROLI

Shoimova Feruza

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Fakultetlararo xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola ingliz tilini o'rganishda fonetikaning ahamiyatini yoritadi. Fonetikaning talaffuzni yaxshilash, intonatsiya va urg'u bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirishdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tinglash va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun fonetikaning ahamiyati ham tahlil qilinadi. Ovozi mashqlar va amaliy metodlar yordamida fonetika o'rganish jarayonini qanday yengillashtirish mumkinligi haqida fikr yuritiladi. Ushbu maqola ingliz tilini o'rganuvchilar uchun amaliy usullar va tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: fonetika, talaffuz, intonatsiya, urg'u, tinglash ko'nikmalari, ovozi mashqlar, ingliz tili, o'rganuvchi, muloqot, fonetik transkripsiya.

Ingliz tilini o'rganishda fonetika juda muhim ahamiyat kasb etadi. Fonetika so'zi yunoncha "phonê" (tovush) va "tikos" (ilmi) so'zlaridan kelib chiqib, tovushlar haqidagi ilmni anglatadi. Tilni o'rganish jarayonida fonetika to'g'ri talaffuz qilishni, nutq ohangini tushunishni va tilning tabiiylik darajasini oshirishni ta'minlaydi. Ushbu maqolada ingliz tilini o'rganishda fonetikaning roli, uning afzalliklari va qanday qilib samarali o'rganish mumkinligi haqida so'z yuritiladi. Ingliz tilining fonetikasi ko'plab o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu til boshqa tillardan farqli ravishda, tovushlarning talaffuzi va yozilishi o'rtasidagi tafovutlari bilan mashhur. Masalan, "knight" so'zida "k" tovushi talaffuz qilinmaydi, bu esa o'rganuvchilar uchun murakkablik tug'dirishi mumkin. Fonetika yordamida talaffuzning bu kabi qoidalarini o'rganish osonlashadi va o'quvchi so'zlarni to'g'ri aytishga o'rgatiladi.

Talaffuz o'rganishda fonetik transkripsiya katta ahamiyatga ega. Xalqaro fonetik alifbo (IPA) yordamida so'zlarning to'g'ri talaffuzi belgilab beriladi. Misol uchun, "through" so'zining IPA transkripsiyasi /θru:/ ko'rinishida yoziladi, bu esa o'rganuvchilarga so'zning qanday talaffuz qilinishini oson tushunishga yordam beradi.

Ingliz tili nutqining tabiiyligi nutq ohangi va intonatsiya bilan chambarchas bog'liq. Fonetika bu sohada ham yordam beradi. Intonatsiya gapning ma'nosini tushunishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, "You are coming?" va "You are coming." jumllarining talaffuzi turli intonatsiya bilan aytiladi, natijada ularning biri savol, ikkinchisi esa tasdiq gap bo'ladi. Bunday farqlarni tushunish o'rganuvchining tinglash va muloqot qilish qobiliyatini yaxshilaydi. Shuningdek, urg'u (stress) ham

nutqning to'g'ri tushunilishi uchun muhimdir. Ingliz tilida so'z va gaplarda ma'lum bo'laklarga urg'u beriladi. Misol uchun, "record" so'zida urg'u birinchi bo'g'inda bo'lsa, u ot sifatida ishlatiladi ('record), lekin ikkinchi bo'g'inga urg'u berilganda ('re'cord) esa fe'l bo'ladi. Fonetika yordamida bunday nozik farqlarni o'rganish o'quvchining so'z boyligini oshiradi va uni aniqlik bilan ishlatishga imkon yaratadi.

Fonetika tinglash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Tinglash jarayonida so'zlarning talaffuzi va ohangini to'g'ri tushunish uchun fonetik bilim kerak bo'ladi. Ingliz tilining shevalari va dialektlari o'rtasida katta farqlar bor, shuning uchun turli talaffuzlarni anglash muhimdir. Masalan, Britaniya va Amerika ingliz tilidagi "water" so'zining talaffuzini olaylik: britancha talaffuz /'wɑ:tə/ bo'lsa, amerikacha talaffuz /'wɔ:tə/ ko'rinishida bo'ladi. Tinglash ko'nikmalarini rivojlantirishda audio materiallar va interaktiv mashg'ulotlar katta rol o'ynaydi. Fonetika orqali tinglash texnikasini rivojlantirish o'rganuvchiga haqiqiy hayotdagi suhbatlarni yaxshiroq tushunish imkonini beradi.

Fonetika nazariy bilim bilan cheklanib qolmay, amaliy mashqlar orqali ham rivojlantiriladi. Masalan, o'quvchilar uchun maxsus ovoqli mashqlar (tongue twisters), audio yozuvlar orqali talaffuzni takrorlash va mashq qilish samarali usullardandir. "She sells seashells by the seashore" kabi mashqlar talaffuzdagi noaniqliklarni yo'qotishga yordam beradi. Shuningdek, ingliz tilidagi filmlar, podkastlar va qo'shiqlarni tinglash ham fonetikani o'rganishning samarali usuli hisoblanadi. Bu nafaqat talaffuzni, balki turli ohanglar va urg'ularni ham o'rganishga yordam beradi. Misol uchun, ingliz tilidagi multfilmlar boshlang'ich o'quvchilar uchun juda foydali bo'lib, ular oddiy va aniq talaffuzni o'z ichiga oladi.

Fonetikani o'rganish bir qator afzalliklarga ega. Birinchidan, u o'quvchining talaffuzini sezilarli darajada yaxshilaydi va boshqalarga tushunarli nutqni shakllantiradi. Ikkinchidan, fonetika yordamida o'quvchi yangi so'zlarni osonroq o'zlashtiradi va yodda saqlaydi. Uchinchidan, fonetik bilim bilan qurollangan o'quvchi chet elliklar bilan muloqotda o'ziga ishonchli bo'ladi, chunki u o'z talaffuzining to'g'ri ekanligiga amin bo'ladi.

Xulosa

Ingliz tilini o'rganishda fonetika beqiyos ahamiyatga ega. Talaffuz, intonatsiya va urg'u bo'yicha to'g'ri ko'nikmalarni shakllantirish fonetika orqali amalga oshadi. Bu nafaqat so'zlashuv nutqini, balki tinglash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Ovoqli mashqlar, audiokitoblar va interaktiv mashg'ulotlar kabi vositalardan foydalanish orqali fonetika yanada samarali o'rganiladi. Shunday ekan, ingliz tilini o'rganishni rejalashtirayotgan har bir kishi fonetika bilan ishlashni o'zining asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yadgarova, Z. (2023). NUTQ ZANJIRINI HOSIL QILINISHIDA SEGMENT VA SUPERSEGMENT ELEMENTLARNING ROLI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 34(34).
2. Maqsuda, B. (2023). FONETIKA HAQIDA UMUMIY MA'LUMOT. Scientific Impulse, 2(16), 515-524.
3. Jamshed, G. U. (2024). FONETIKA HAQIDA TUSHUNCHA VA UNING VAZIFALARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 45(3), 201-203.
4. Panjixonovich, T. J., & Nilufar, R. (2024). ONA TILI DARSLIGIDA FONETIKA VA FONOLOGIYASI O'RNI. Ustozlar uchun, 58(3), 159-164.